

ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE EL CERCLE LITERARI DE VIC, AMB MOTIU DEL 150È ANIVERSARI DE LA SEVA CREACIÓ

JORDI CASASSAS
Universitat de Barcelona

*Some considerations regarding the Cercle Literari de Vic,
for the 150th anniversary of its founding*

En el marc de la commemoració dels 150 anys de la creació del Cercle Literari de Vic, associació cultural fundada a Vic l'any 1860, l'estudi contextualitza la constitució i la trajectòria del Cercle en relació a la complexa dinàmica històrica del període i al seu medi sociològic i cultural, i valora la significació i funcionalitat de l'entitat dins l'entorn que li és propi, un espai que, amb el seu ritme i peculiaritats, es transforma i participa d'un procés de canvi global i accelerat. Al mateix temps, destaca l'esforç i la voluntat modernitzadora d'aquest projecte col·lectiu.

Paraules clau: Cercle Literari de Vic, Institucions culturals, Modernització, Vigatanisme.

Within the setting of the commemoration of 150 years since the creation of the Cercle Literari de Vic, the cultural association founded in Vic in 1860, the study contextualises the constitution and history of the Cercle in relation to the complex historical dynamic of the period and its sociological and cultural environment, and assesses the meaning and functionality of the entity within its setting, a space that, with its rhythm and peculiarities, transforms and participates in a process of rapid global change. It also highlights the effort and modernising desire of this group project.

Keywords: Cercle Literari de Vic, cultural institutions, modernisation, Vigatanisme (Vic cultural activity).

Com a ciutadans, recordar l'existència d'una institució constitueix un acte de patriotisme cívic; ens honora i ens ajuda a situar-nos dins l'escala de la civilitat moderna. Com a historiadors, sobretot si aquesta institució té o ha tingut una significació destacada, si ha tingut un paper assenyalat en relació a un espai concret, aquest record ens remet a una part molt central del discurs historiogràfic.

L'estudi d'una institució (o d'un ventall institucional) ens permet lligar, com pocs altres camps amb tanta intensitat i dinamisme, l'espai i el temps històrics concrets, els grups humans implicats, les seves realitats i llurs aspiracions més conscients. En història hi ha un concepte, tan utilitzat com controvertit, que és el de procés de modernització. Especialment quan ens referim al període contemporani, una etapa que es caracteritza precisament pel canvi accelerat, la referència a la modernització permet considerar, simultàniament, els aspectes quantitius i qualitius d'aquestes transformacions, i relacionar-los amb els aspectes culturals que els volen explicar i amb la dimensió política a través de la qual pretenen incidir dins el conjunt de la societat que els acull.

En alguns països desenvolupats, des de les primeres dècades del segle XIX ja es va veure que el canvi econòmic i social feia molt difícil mantenir els equilibris socials, culturals i polítics tradicionals: la realitat empenyia i forçava aques-

ta adaptació, constituint aquest procés de modernització del qual parlàvem més amunt i que ajudarà a concretar el paper desenvolupat per l'estat liberal modern. A la perifèria europea on ens hem de situar, les coses no funcionaven així. En alguns casos era el nou estat liberal el que introduïa tímidament elements de modernitat al marge, gairebé, de les necessitats i demandes locals (telègraf, oficines tècniques, Institut de segon ensenyament, alguna infraestructura, correus, etc.). En aquests casos, la modernització anava per darrere del canvi social i econòmic real: s'ha parlat d'uns models de «modernització passiva». En altres casos, com el català, la «regió» anava pel davant del que li arribava de l'estat, les elits locals somiaven en una major modernitat i s'organitzaven per pressionar per ella, per dissenyar-ne les característiques i per fomentar el canvi cultural imprescindible per promocionar-la. Com més sentien canviar el món circumdant, més explícita i funcional resultava aquesta pressió de baix.

En el cas concret de la Catalunya contemporània, aquest estudi institucional transcendeix en moltes ocasions el medi local al qual s'adscriu de manera més específica, per integrar una dinàmica de conjunt que afecta bona part del territori català. La contemporaneïtat catalana ve determinada per una sèrie de factors molt característics. Parlem d'una dinàmica demogràfica molt moderna, d'un cas clar de dinamisme econòmic modern —especialment l'industrial, rellevant dins l'Europa del sud—, d'una remarcable sintonia amb els corrents culturals europeus, d'una destacable projecció mundial i d'un molt modern procés d'urbanització. Aquests factors, que ara no ens pertoca analitzar però que singularitzen la història catalana (especialment de la façana litoral i prelitoral) des de mitjan segle XVIII —i que tant la diferencien de la resta de la península Ibèrica—, connecten amb aquell procés de modernització del qual parlàvem més amunt, a través d'un aspecte que els catalans del nou-cents no van entendre com un aspecte central de l'agressió moderna urbana contra la ruralia tradicional, ni com una simple projecció ideal i intencionada, sinó com un procés moderníssim d'integració territorial, en el qual Catalunya s'endinsa des de mitjan segle XVIII en una progressió que s'accelera considerablement des de mitjan segle XIX.

Encara ens manca una darrera consideració general i prèvia. Em refereixo a la percepció de la violència que acompanya aquest procés de modernització i de canvi. A l'Europa mediterrània, s'ha parlat sovint d'una violència tradicional pròpia de societats molt atomitzades, eminentment rurals, amb una gran presència eclesiàstica i una forta hegemonia (amb molts trets del paternalisme d'Antic Règim) per part d'una elit de notables de la terra. Si es tracta de la queixa d'un món rural que se sent progressivament marginat davant els canvis, a Catalunya els moviments pagesos del segle XVIII enllacen amb el gran corrent carlista, ben viu fins al segle XX. Però hi ha molt més que això, ja que està perfectament estudiat (Pere Anguera, Joan Prats, Jordi Canal, Lluís Ferran Toledano, Gemma Rubí, etc.) el pes polític modern i urbà que tingué el carlisme català a mida que avançava el vuit-cents, com una alternativa a la política estatal liberal. El problema va ser el persistent poc èxit d'aquesta política «carlista» i la sensació progressiva, en les ciutats de segon ordre i lligades al món rural tradicional, que calia pujar al tren de la integració territorial i de la modernització global si es volia conservar una mínima posició, unes mínimes expectatives de futur. A mesura que avançava el segle XIX va estar cada cop més clar que en la definició d'un espai local hi havien

d'intervenir elements més i més complexos de definició interna, les possibilitats d'una cada cop més àgil interrelació amb els espais veïns, les capacitats de vertebrar una àrea pròpia i dinàmica d'influència, i d'assegurar una relació fluida amb l'espai metropolità de referència (en el nostre cas el barceloní).

En aquestes consideracions estructurals prèvies i referides al cas osonenc ja hi incidien els treballs pioners de Joaquim Albareda sobre la indústria i els de Santi Roquer i Assumpta Vila sobre demografia, estudis dels quals aviat farà trenta anys de la seva aparició, i que el 1999 serien completats i enriquits per l'excel·lent tesi de Santi Ponce. La creació del Cercle Literari de Vic, el 1860-1861, adquireix una significació remarcable per la relació amb totes aquestes consideracions generals que hem apuntat fins aquí. La dècada de 1860 centra un moment de canvi de gran abast, especialment a Catalunya, però també al conjunt d'Espanya, perquè és quan s'acaba de perfilar l'estructura del seu estat liberal unitarista (de la mà dels moderats de la Unió Liberal), amb certs dubtes, encara, pel que fa al sistema polític sobre el qual s'havia d'assentar.

El Cercle vigatà demostra, des del primer moment, la voluntat de situar-se en relació a les preocupacions pròpies de la cultura política i l'espai progressivament globals: l'any de creació i la voluntat expressa d'emmirallar-se en el model de l'Ateneo Catalán barceloní ho demostren a bastament. Però tampoc no hem d'oblidar la significació del grup social que llença i gestiona aquesta iniciativa: hi ha notables de la terra (encara que sovint lligats al barceloní IACSI) i clergues de l'omnipresent Seminari; al seu costat, el grup més actiu està constituït per membres de les dites professions liberals (especialment advocats), preocupats, com manifestava Joaquim Salarich pocs anys abans de la creació del Cercle, que Vic sigui una ciutat «rica en recuerdos, pero pobre en talleres».

En correspondència amb els neguits que els posen en funcionament, el tipus d'institució que projecten és igualment significativa. No es tracta d'un Casino, la típica entitat social i lúdica on es reuneixen els notables, sinó d'una institució «científico-literària», orientada a enriquir els coneixements dels socis i fomentar el debat, disposant d'una sala de premsa i d'una biblioteca per a tal fi (una gran finestra oberta al món): no hi ha dubte que l'accés al coneixement i el debat públic constitueixen graons imprescindibles en el procés de modernització i democratització socials, i és en aquest sentit que el Cercle de Vic podem considerar que té un paper fonamental dins aquest llarg procés de transició cap a la configuració d'una societat moderna, tal com pretenien, a vegades sense saber molt bé quin en seria el resultat, bona part dels seus impulsors. Certament existeix la prohibició expressa de parlar de política i de religió (condició sense la qual el Govern Civil no podia aprovar-ne els Estatuts); però la labor del Cercle Literari és fonamentalment política, lligada als poders polítics locals i al despertar dels moderns mitjans de comunicació. També en això el Cercle i la seva gent constitueixen un element previ i imprescindible per a la creació d'un espai cultural polític modern.

És evident que estem parlant d'una significació i funcionalitat modernes. Això no vol dir que les formes i el llenguatge emprat presentin sovint uns tons fins i tot arcaics, i una voluntat de preservar els referents locals i tradicionals propis. No podia ser altrament i molt més quan s'intentava reaccionar davant un procés de canvi i partint d'una sensació de decadència local. La gent i els grups s'expliquen

amb les eines de què disposen, amb el llenguatge amb el qual s'identifiquen i buscant combinar adequadament la modernització amb els referents culturals amb els quals se senten cohesionats i amb capacitat de resistir al canvi sense despersonalitzacions perilloses.

Tot amb tot, la definitiva comprovació del paper que va tenir el Cercle en la modernització del seu entorn només el podem acabar d'entendre en contrast amb el que succeïa en el conjunt del país. A Catalunya, la consciència del canvi ha estat progressivament determinant i ha tingut un paper cada cop més rellevant en les polítiques de tot signe: el catalanisme polític l'ha adoptada com un dels motors de la seva proposta diferenciadora i reivindicativa davant la voluntat uniformitzadora de l'estat. És evident que Barcelona i la seva àrea directa d'influència ha estat un dels motors i alhora la manifestació més evident d'aquestes transformacions. Però ja avançàvem el caràcter realment precoç de la moderna integració territorial catalana. Els noucentistes parlaren de la «Catalunya-ciutat», i sobre la xarxa urbana que la vertebrava van voler fonamentar la seva proposta nacionalista i modernitzadora. Per això va ser sempre essencial, per al catalanisme, adequar la divisió territorial del país a les transformacions que aquest anava experimentant, no perdent mai de vista el pes de la tradició i de la història.

Un dels esforços més importants en fixar aquesta divisió territorial nacional es va concretar a la dita Ponència de la Divisió Territorial, endegada el 1931 per la Generalitat republicana com a element imprescindible per al nou govern autonòmic. La seva feina es va centrar a localitzar i jerarquitzar una xarxa de les ciutats que sustentaven la divisió en unitats comarcals, supracomarcals, subregionals, regionals i supraregionals. Entre els criteris que contemplaren hi havia el del nombre d'habitants, el volum de contactes que generaven, la capacitat d'atracció que exercien o el volum de negocis que generaven els seus mercats. Tot i que la Ponència es va veure forçada a córrer en el seu estudi, aquest va restar com un referent i, a les alçades de 1931, constatava amb prou solvència quines ciutats havien assolit adaptar-se a la modernitat i conformar el grup urbà motor del territori. Així, va establir nou divisions, que denominà vegueries, amb capital a Barcelona, Tortosa, Reus, Tarragona, Girona, Manresa, La Seu-Tremp (que se separarien el 1937) i Vic.

Aquella «pobresa en tallers» de la qual es queixava Salarich, i que havia servit de tret de sortida per a l'esforç institucional local, d'una manera o altra va quedar superada en poc més de cinquanta anys, ja que la Ponència no dubtà en conferir a Vic la capitalitat de vegueria. La capital de la Plana es manté en el grup de les ciutats amb major pes demogràfic, tot i que ha passat d'ocupar el novè lloc el 1860, al setzè el 1930. Però atenció, que això també depèn de l'emergència abassegadora de Barcelona (1860: 190.000 hab.; 1900: 533.000 hab.; 1930: 1.000.000 hab.) i la seva àrea d'influència. Per exemple, Reus, la primera després de Barcelona el 1860, el 1930 ja ocupa l'onzena posició; el pes es trasllada a Terrassa, Sabadell, Badalona o Santa Coloma de Gramenet. Però hi ha estabilitat en el conjunt, com ho demostren Tortosa, Lleida, Tarragona, Mataró, Girona, Figueres, Valls, Manresa, Vilanova i la Geltrú, Olot o Vilafranca del Penedès. En canvi, Igualada viu un període de retrocés que és degut a la manca de ferrocarril. La Mancomunitat de Catalunya, amb la seva política intel·ligent de creació d'infraestructures (telè-

fon, ferrocarrils i carreteres secundàries) va fer moltíssim per assegurar aquest equilibri territorial i la modernització del conjunt.

El pes modernitzador d'aquesta complexa estructura urbana i vilatana depenia, en aquesta etapa, de la capacitat que cada ciutat tenia de dialogar amb la capital metropolitana (la supraregional) i, alhora, amb la seva pròpia funcionalitat per esdevenir un centre redistribuïdor, un pol dinàmic d'atracció de la seva àrea d'influència per acabar esdevenint un centre exportador, tant material com cultural. Cada ciutat presenta els seus arguments i Vic no n'és cap excepció.

Vic va veure llanguir la seva artesanía tradicional i no va poder competir inicialment amb les ciutats industrials emergents, com Torelló i Manlleu. Però el seu mercat no va perdre potencial atractiu en cap moment i de mica en mica es va anar convertint en un centre agropecuari modern, amb una notable capacitat importadora i exportadora, una peça més de l'economia que al final del vuit-cents no para de mundialitzar-se. En això hi tingué molt a veure, evidentment, l'arribada del ferrocarril a la comarca la dècada de 1870 (com va estudiar molt bé Santi Ponce). Però això, que ara no ens correspon analitzar en detall, no va ser tot, ni molt menys. A Vic s'hi van seguir aplegant un sistema comercial i de serveis, a més de l'administració civil i religiosa, que van promocionar el creixement d'un sector social de professions liberals força actiu i que reforçà la capacitat d'atracció de la capital de la Plana. D'acord amb aquest dinamisme trobem, també, que Vic és una de les localitats no capitals de província que des de mitjan segle XIX consolida un sistema periodístic propi i que rep premsa de Barcelona, la resta d'Espanya i fins i tot alguna capçalera estrangera (com també Figueres o Reus). L'existència d'una vida política local pròpia i d'un nivell associatiu acceptable ens acaben d'il·lustrar el dinamisme de la ciutat i la seva capacitat d'adaptació als grans canvis que es precipiten des de 1860.

Quina consciència en van tenir la gent que impulsà el Cercle Literari? Devia ser molt precisa quan crearen l'entitat, precisament, per no quedar enrere i fomentar les transformacions; i també, en gran part, per crear consciència de grup i preparar millor la gent per encarar els canvis que s'havien de produir. La vida associativa sembla confirmar-ho i ja en sessió del primer de gener de 1862 es parlava del bon paper que estava fent el Cercle en el desvetllament de la ciutat. Hi ha moltes sessions literàries i musicals, però moltes d'elles semblen clarament orientades a percebre el pols cultural urbà i a connectar-lo amb el mundial; lògicament, els temes culturals presenten una perspectiva clarament historicista atès el pes extraordinari que seguia tenint el component cultural romàntic en àrees com la catalana, especialment en espais locals de segon ordre. També existeix una preocupació per la preservació i el foment de la llengua catalana, que és perfectament complementària amb l'interès per l'ensenyança de llengües estrangeres: francès, anglès i alemany.

Un cas a part representa l'atenció pel patrimoni artístic i arqueològic, tema fonamental en els processos de reconstrucció nacional moderns. Socs del Cercle com Jaume Collell, Joaquim d'Abadal, Josep Viquer, Antoni Espona o l'historiador Josep Serra i Campdelacreu (el pare de Manuel Serra i Moret), entre altres, van impulsar la creació de la Societat Arqueològica; aquesta entitat s'ocupà d'ad-

quirir el temple romà descobert l'any 1882 per assegurar-ne la conservació de les restes. Poc o molt la mateixa gent va ser decisiva en la campanya patriòtica religiosa de la restauració de Ripoll i en la posada en marxa del Museu Episcopal de Vic. Aquestes iniciatives van comptar amb l'empenta essencial del bisbe Moragas, interessat a projectar-les sobre el món català, tal i com es va fer manifest, per exemple, amb la participació destacada de la diòcesi a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888.

Al costat dels temes essencialment culturals hi ha, des del primer moment, moltes sessions orientades a promoure la modernització local o a difondre les bases científiques i tècniques sobre les quals s'havia de sustentar. Els socis debaten la manera de fomentar la consolidació del periodisme modern, element imprescindible de la modernitat. Al seu costat, la promoció del ferrocarril (febrer de 1862) i de les comunicacions en general, així com de la creació d'aquestes entitats d'estalvi popular tan ben adaptades a la realitat catalana; també es preocuparan per l'electrificació, primer la industrial (1895) i després la domèstica (1915); així com de la introducció d'alguns ginys moderns (el fonògraf, el gener de 1879).

Les sessions de «formació» són realment molt nombroses. Cal entendre que, més enllà de la polèmica doctrinal en relació a l'impacte de l'evolucionisme i el seu xoc frontal amb el pensament religiós (dimensió que a la clerical Vic va ser molt seguida), a l'Europa occidental de les darreres dècades del vuit-cents hi va haver una gran florida de reflexions científiques directament relacionades amb la governabilitat i amb les grans transformacions que s'estaven produint. Al Cercle Literari de Vic en trobem un bon reflex en les sessions de tema econòmic, sociològic, psicològic i antropològic. La preocupació per la salubritat urbana, per la condició de la classe obrera o de la infància i de la dona, són temes que sovintegen en els debats. Més directament lligades al desenvolupament agropecuari modern que s'està promocionant trobem les sessions sobre tema químic o sobre la meteorologia moderna aplicada a l'agricultura, o les molt nombroses de temàtica específicament agrícola.

Un tema a part, perfectament lògic en una societat amb un gran pes agrícola, és l'atenció que es dona als intents centralistes de modificar el Codi Civil, amb sessions (a partir de 1879) on es debat molt sobre el sistema de l'hereu i es reivindica amb èmfasi la pervivència del Dret Civil Català. En un altre ordre de coses, també van ser nombroses les sessions necrològiques. Com succeïa en moltes altres corporacions, aquestes sessions servien per preservar la «memòria del grup» i, així, la persistència d'uns valors tradicionals que els permetessin no perdre els referents davant els canvis que s'anaven succeint. En aquest sentit, el precedent i arquetipus per excel·lència va ser Jaume Balme, al qual no passà un any sense dedicar-li una sessió especial.

No crec que s'hagi de considerar aquestes sessions necrològiques exclusivament com una mostra de tradicionalisme recelós amb el progrés. Ja hem parlat de la funcionalitat modernitzadora del Cercle i la seva gent. Ara bé, tampoc no podem exagerar-ne el component modern. Vic va seguir centrant un espai d'un pregon conservadorisme, amb clares reminiscències carlines, amb un pes abassegador de l'Església i l'omnipresent Seminari (que també va tenir un paper destacat en la creació i manteniment de la vida del Cercle). Aquest pes eclesiàstic va trans-

cendir Vic i la Plana, i va esdevenir un dels components del procés de fixació del catalanisme a les darreries del segle XIX a través del gran activisme de gent com Torras i Bages i Jaume Collell.

Representa ja un tòpic identificar Vic com «la ciutat dels sants» i convertir aquesta gran influència clerical en l'element-pont que porta el passat recent carlista a la mala convivència amb el sistema liberal que s'està produint a finals del segle. És evident que hi va haver molts antiliberals, molta gent que va seguir personalment identificada amb la cosmovisió carlista que tant els havia representat unes dècades abans. La presència de l'Estat espanyol i els seus intents renovats de centralització i uniformització (lleis liberals d'uniformització del codi civil, d'associacions, fiscals, militars, etc.) feien ben poc per atenuar el rebuig tradicional al liberalisme. Les coses no són tan simples quan observem els dos grans pilars vuitcentistes del pensament i l'acció locals, Jaume Balme i el pare Claret. Cal remarcar, primer, que els dos són tant locals com universals. El segon, pres massa superficialment com a exclusivament reaccionari, té un arrelament popular notabilíssim. El primer, amb el seu assenyat *El Criteri* (del qual no està gens lluny el pensament de Martí d'Eixalà o de Llorens i Barba), vol conciliar la llibertat amb l'ordre, com a única possibilitat de fomentar el progrés i acompanyar-lo amb els ritmes europeus.

Cal estudiar amb molt deteniment les argumentacions per les quals parlaran de «vigatanisme» gent com Martí Genís i Aguilar o Josep Serra i Campdelacreu. El primer, a més de farmacèutic és novel·lista; el segon, arxiver municipal i cronista local: tot plegat, gent amb projecció i nivell cultural. Sabem que Genís i Aguilar es lamentava que «els grans temporals de la vida aquí no'ls conegem gayre», ja que les coses importants «passen altes com els vols de grues». Però la lamentació domèstica no treu que es defensin dels atacs forans respecte de l'intolerable pes que tenen a Vic la clerecia i la tradició. Així, per exemple, quan el gran normalitzador Eugeni d'Ors consideri intolerable el sincretisme que el vigatanisme vol fer entre la tradició i el «nou-cents», gent com Ramon Farrés i Fargas protestarà de valent. Els «vigatans» són molt conscients de la seva aportació al conjunt català.

Des de les darreres dècades del vuit-cents i gràcies, en molt bona part, a la tasca de la gent del Cercle, el terme «vigatanisme» ha recuperat les arrels primigènies i la identificació amb els notables lluitadors contra Felip V. El gran propagandista Jaume Collell no dubta a identificar aquest vigatanisme com la forma local del catalanisme. Aquí hem de ressaltar el gran protagonisme polític de Narcís Verdager i Callís. Aquest advocat s'ha projectat sobre el conjunt de la política catalana amb el seu activisme amb motiu de la lluita en defensa del Dret Civil Català. Molts li retrauran els tons formalment arcaïtzants dels seus articles al portaveu vigatà *La Veu del Montserrat*, una de les grans creacions periodístiques lligades a la gent del Cercle. Però darrere aquest aire «retro» sobresurten afirmacions d'un gran contingut polític i una indiscutible projecció sobre el conjunt català. No és estrany, doncs, que Verdager i Callís acabi per traslladar la seva acció a Barcelona, que contribueixi a la creació d'un portaveu de la importància de *La Veu de Catalunya* i ajudi a definir aquest aglomerat polític catalanista que serà la Lliga Regionalista. Després, no dubtarà a donar la direcció a joves nacionalistes com Prat de la Riba o Francesc Cambó.

El vigatanisme de finals del segle XIX, sota la direcció intel·lectual del bisbe Torras i l'activisme nacionalista de Collell, s'enfrontarà per un igual a l'integritisme catòlic més ultrancer i a l'espanyolisme tancat de la cúpula eclesiàstica. Paral·lelament, com hem vist, contribuirà a la consolidació d'aquest complex catalanisme polític, un aglomerat a través del qual molts catòlics i tradicionalistes acabaran per contribuir a la consolidació a Catalunya d'un «tradicionalisme evolutiu» compromès en la creació de les bases d'una societat moderna i democratitzada.

En aquest sentit, com hem vist en una trajectòria tan marcada pel protagonisme de la gent del Cercle, l'experiència vigatana torna a entroncar amb la història catalana recent. Durant un temps es va debatre molt sobre l'origen del catalanisme polític. Hi havia una actitud, que s'acostuma a identificar amb la visió de Jordi Solé Tura i els seus continuadors, que parla d'un catalanisme fruit dels interessos de la burgesia vuitcentista i del pànic que els provoca la derrota colonial del 1898; per a ells, el vigatanisme és una forma clara de carlisme, l'expressió d'un aglomerat de pagesia tradicionalista i extemporània i de la clerecia més reaccionària; sempre segons aquesta visió, la classe obrera és anarcosindicalista i la petita burgesia (les classes mitjanes) urbana, o bé republicana unitarista (espanyolista) o bé republicana federal.

Enfront d'aquest mecanicisme va consolidar-se una altra interpretació molt més matisada que avui per avui sembla del tot imposada. El catalanisme té un origen intersocial clar, del qual no en són alienes les grans mobilitzacions populars de la primera part del segle XIX i la progressiva creació d'un sentiment «particularista», ja sigui difós com molt ben definit, però sempre amb aportacions i sensibilitats molt variades. El catalanisme s'anirà fent polític, com tants altres corrents, a partir del Sexenni Democràtic i de la culminació de la construcció de l'estat liberal espanyol amb la Restauració de 1876. Els projectes polítics de Valentí Almirall i, sobretot, els de la Unió Catalanista van fer molt perquè el catalanisme polític es plantejés la seva conversió en partit orientat a participar electoralment i desafiar l'hegemonia caciquista. El camí va ser difícil, també a l'interior del mateix catalanisme, però moviments com el de la lluita contra els intents uniformistes de l'Estat en contra del Codi Civil català o l'esforç per fixar els primers projectes programàtics (Bases de Manresa, 1892), acabaren determinant aquest salt transcendental cap a la política electoral i institucional.

És en aquest procés que el vigatanisme tingué un paper destacadíssim: permetent girar cap a posicions liberal conservadores gent que en altres latituds es mantenia en l'antiliberalisme més dogmàtic (i en l'antiparlamentarisme); aportant a la nova política nacionalista aquest component del «tradicionalisme evolutiu» tan important i que tan bé lligava amb formes institucionals, corrents de pensament i accions personals decisives des del segle XVIII; i permetent que la necessària urbanització d'aquest catalanisme no es produís al marge del món local on descansava la tradició i d'on sorgia la força motora que s'havia de desenvolupar en la moderna ciutat capital.